

Förändringar i etikdiskussionen

Timo Eskola

Diskussionen kring etik och mänskornas vardagsmoral har under senare tid fått kraftiga drag. Samhället som fjärras från Bibeln och kyrkans ståndpunkter ser ut att dras in i konflikter i många åsiktsfrågor. Också i övrigt har etiska överväganden genomgått många förändringar. Vad handlar det alltså om?

Enligt en tidigare moralteori funderade man i allmänhet över hurudana värderingar man inte kunde avstå ifrån. Utifrån den grunden sökte man efter gemensamma normer. Plikten och ansvaret var centrala begrepp eftersom etiska överväganden ännu länge grundade sig på Bibeln eller åtminstone på inflytande från den.

Småningom började en rörelse i riktning mot mänskan själv. "Utilitarismen" som sökte det allmänna goda anslöt sig till upplysningens ideal och till det nyttotänkande som hade uppkommit genom den industriella revolutionen. Många teorier började betona individens rättigheter i stället för normerna. Ibland ersattes det goda av välbehaget.

Ibland kanaliserades sökandet efter det goda till ett övervägande av dygder – med andra ord en bedömning av mänskans egenskaper. "Hur kunde en dygdig människa se ut?" Slutligen under den post-moderna tiden övergick etikdiskussionen nästan helt till den egna upplevelsevärlden.

Samtidigt som den kristna etiken idag ger sitt eget bidrag till moraldiskussionen är en av dess uppgifter att återföra diskussionen om mänskans inre värderingar och upplevelser i riktning mot kollektivet och ansvarsfullhet. "Offrets" verkliga situation bör vara ett faktum inför alla moralöverväganden. Även om de andra som diskuterar inte längre skulle godkänna tanken på en skapelse måste de ändå ovillkorligen ta ställning till kraven på individens ansvar i relationen till nästan. Ett felaktigt beteende bör begränsas för nästans skull även om individen skulle uppleva allt slags begränsning som sårande för de egna känslorna.

Kan man finna en gemensam melodi?

För det första måste man konstatera att en etikdiskussion under en sådan efterkristen tid är nästan omöjlig. Mänskorna är inte beredda att motivera sina åsikter liksom inte heller att diskutera frågor där principerna står mot varandra. Många uppfattningar är inte heller tydligt disponerade. Därför blir diskussionen förvirrad och präglad av känslor.

För det andra är det uppenbart att man inte längre kan uppnå gemensamma principer och normer i samhället. Den kristna enhetskulturens tid är definitivt förbi. I praktiken torde det vara så att en "diskuterande etik" är den enda möjligheten för samhället. Vi kan på sin höjd eftersträva uppgörandet av något slags överenskommelse. Att dra upp etiska normer för det

Foto: Hilpi Jenu

postkristna finländska samhället är ett resultat som bygger på demokratiska förhandlingar – inte på Bibelns sanningar.

I postmodern tid handlar det också om makt och maktkamp. Såsom Lyotards på sin tid odödliga yttrade strider man nu om kunskapsdefinitioner. Den politiserade moraldiskussionen leder till en politisk strid. Utifrån vems åsikter skall de lagar stiftas som gäller alla finländare? Kyrkan har varit tvungen att inse detta när marginella grupper pressar kyrkan att fatta beslut på deras villkor. Ett säreget drag har framträtt i frågan om makt. Den postmoderna kultur-ideologins stora inflytande på media har gett de marginella grupperna en tyngd i den samhälleliga diskussionen som är många gånger större i proportion till deras storlek.

En värdekonflikt

I vår tids brinnande moralkamp är det etiska övervägandet inte heller lätt eftersom frågorna gällande ett rätt eller orätt beteende inte längre är endimensionella. I stället beskrivs många problem som en konflikt mellan värderingar: mot varandra står två inbördes motstridiga värderingar. I samhället och även i kyrkan blir man tvungen att granska saker där sådana som lever i marginalen kräver vissa rättigheter som strider mot ett traditionellt rättsmed-

vetande. I sådana fall kan man inte bedöma endast värdevärlden utan också hur samhället (eller kyrkan) klarar av olika uppfattningar.

Dessutom bör man observera att kyrkan och samhället i det avseendet är ett olikartat forum.

Kyrkan har sin bekännelse och ideologiskt-religiösa bindningar, medan samhället fungerar på demokratins villkor. Det medför ännu en ny svårighet. I vissa frågor har vårt lands kyrkosamfund råkat in i ett spänningsförhållande till vissa beslut som riksdagen har tagit gällande moralfrågor.

Svårt att kompromissa

Avsikten med dessa exempel är att visa att en kristen ofta inte kan uppnå en naturlig och demokratisk slutsats om moral genom att diskutera värderingar utifrån förståndsargument och naturrättsliga ideal. I etikdiskussionen lever vi i en konfliktsituation mellan värderingar, inte i en tid där åsikter kan mötas. Därför behövs det för diskussionen att man övar sig i att känna igen olika argument och olika etiska teorier. På detta sätt kan man i diskussionen sträva till att gripa tag i de värderingar som ligger bak de känslomässiga argumenten och styra in samtalet på de olika motiveringarnas berättigande. Etikens uppgift är att utveckla normer med vars hjälp man kan avgränsa ett visst slag av mänskligt beteende. Därför bör man i diskussionen tydligt definiera varför man avgränsar eller låter bli.